

Identity and Identity Formation in the Ottoman World

*A Volume of Essays in Honor of
Norman Itzkowitz*

Edited by

BAKI TEZCAN AND KARL K. BARBIR

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	266046
Tas. No:	301-45 IDE-1

The Center for Turkish Studies at the University of Wisconsin
&

The University of Wisconsin Press

Madison, Wisconsin 2007

Nilüfer Hatemi

Çakmak Fevzi
030734

MARSHAL FEVZİ ÇAKMAK'S FAMILY AND EDUCATION: A FORMATION PROCESS

Mustafa Fevzi Çakmak was born in İstanbul on January 12, 1876, and died on April 10, 1950, in the same city. He received a thorough military education and served mostly in the Balkans during the first years of his career, between 1899 and 1913. Fevzi Çakmak became a member of the Committee of Union and Progress for a period of time but was not one of the major figures in the proclamation of the second constitution in 1908 although he took part in the developments leading up to it. Consequently his name rarely occurs in works dealing with this topic. He fought in the Balkan Wars and led troops in both World War I and the National War of Independence. After serving the Ottoman army and government in the highest positions, as Chief of the General Staff and later as Minister of War, he joined the Ankara government in April 1920 and participated actively in all the stages of the creation of the Turkish Republic. He then served as Minister of National Defense, Head of the Council of Ministers, and Chief of the General Staff of the Turkish Republic before retiring in 1944. Marshal Çakmak entered the political arena in 1946 as an independent candidate for the Democratic Party and later become one of the founders of the National Party, which he supported until his death.¹

¹ The earliest information about the exact day of Fevzi Çakmak's birth is given in a document dated December 2, 1943, ATASE, Barış Faaliyeti Dosyası, Arşiv no.: 1-228, Klasör no. 316, Dosya no.: 3 (37), Fihrist no.: 9, 9-1, 9-2, 9-3. In the Cihangir State Registers, Beyoğlu Nüfus Müdürlüğü (İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Cihangir Mahallesi, cilt: 008/01, sayfa: 3, kütük sıra no.: 11) Mustafa Fevzi's year of birth is given as 1292, and since 12 January corresponds to 31 Kanun-ı evvel 1291 in the Rumi Calendar, and to 15 Zilhicce 1292 in the Hicri Calendar, it is possible to assume that the year 1292 was given in the Hicri Calendar whereas most of the dates in these registers are given in Rumi Calendar, and occasionally according to both calendars. However, in all of the works dealing with Fevzi Çakmak's life the year 1876 is agreed upon as his year of birth. For more information, see Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, 2 vols. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002).

203-210

27 HAZ 2010

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2098 HATEMI, Nilüfer. Marshal Fevzi Çakmak's family and education: a formation process. *International Journal of Turkish Studies*, 13 i-ii (2007) pp.203-210.

Marshal Fevzi

traumatized by the rapid disintegration and collapse of the Ottoman Empire, the Russian revolution created new opportunities and challenges for them in the East. Not only Enver, but also a number of his contemporaries, perceived the rising communist power and the prevailing revolutionary atmosphere as an invaluable opportunity to counterbalance the challenge of the West. An evaluation of their initial rapprochement with the Soviets and their subsequent promotion of pan-Islamic and pan-Turkic ideas should take these drastic changes in the international scene into account. Enver's émigré years were the final chapter of a life of perpetual battle in pursuit of elusive glory during a period of uncertainty and radical change.

Koç University

Nilüfer Hatemi

Çakmak, Fevzi (20734)

MARSHAL FEVZİ ÇAKMAK'S FAMILY AND EDUCATION: A FORMATION PROCESS

Mustafa Fevzi Çakmak was born in İstanbul on January 12, 1876, and died on April 10, 1950, in the same city. He received a thorough military education and served mostly in the Balkans during the first years of his career, between 1899 and 1913. Fevzi Çakmak became a member of the Committee of Union and Progress for a period of time but was not one of the major figures in the proclamation of the second constitution in 1908 although he took part in the developments leading up to it. Consequently his name rarely occurs in works dealing with this topic. He fought in the Balkan Wars and led troops in both World War I and the National War of Independence. After serving the Ottoman army and government in the highest positions, as Chief of the General Staff and later as Minister of War, he joined the Ankara government in April 1920 and participated actively in all the stages of the creation of the Turkish Republic. He then served as Minister of National Defense, Head of the Council of Ministers, and Chief of the General Staff of the Turkish Republic before retiring in 1944. Marshal Çakmak entered the political arena in 1946 as an independent candidate for the Democratic Party and later become one of the founders of the National Party, which he supported until his death.¹

¹ The earliest information about the exact day of Fevzi Çakmak's birth is given in a document dated December 2, 1943, ATASE, Barış Faaliyeti Dosyası, Arşiv no.: 1-228, Klasör no. 316, Dosya no.: 3 (37), Fihrist no.: 9, 9-1, 9-2, 9-3. In the Cihangir State Registers, Beyoğlu Nüfus Müdürlüğü (İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Cihangir Mahallesi, cilt: 008/01, sayfa: 3, kütük sıra no.: 11) Mustafa Fevzi's year of birth is given as 1292, and since 12 January corresponds to 31 Kanun-ı evvel 1291 in the Rumi Calendar, and to 15 Zilhicce 1292 in the Hicri Calendar, it is possible to assume that the year 1292 was given in the Hicri Calendar whereas most of the dates in these registers are given in Rumi Calendar, and occasionally according to both calendars. However, in all of the works dealing with Fevzi Çakmak's life the year 1876 is agreed upon as his year of birth. For more information, see Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, 2 vols. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002).

Birinci kitap:

M A R E Ş A L

Fevzi Çakmak

ASKERİ, HUSUSİ HAYATI

Yazan :

Süleyman Külçe

Türkiye Diyanet Vakfı İslâmî Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Doc. No:	74573
Ta. No:	223 ÇAK

İkinci basılış

AHMET HALİT YAŞAROĞLU
KİTAPÇILIK ve KÂĞITÇILIK T. L. Ş.
İstasbul - Ankara Caddesi No. 121

1953

07 MART 2002
DDE YAYINLANDIKTAN
NERE GÖLEN DOKÜMAN

XIV. TÜRK TARİH KONGRESİ

Ankara: 9-13 Eylül 2002

KONGREYE SUNULAN BİLDİRİLER

III. Cilt

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	164592
Tas. No:	956.004 TÜR.T

ANKARA - 2005

MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK'IN CENAZE TÖRENİNDEKİ GÖSTERİLER ÜZERİNE AMERİKAN VE İNGİLİZ YORUMLARI

HİKMET ÖZDEMİR

- Ekrem Ceyhan'a saygı ile -

MAREŞAL ÜZERİNE

2001 Eylül ayında İstanbul'da öldürülen işadami Üzeyir Garip'in cesedinin Mareşal Fevzi Çakmak'ın Eyüp Mezarlığı'ndaki kabri başında bulunması; bu ünlü şahsiyetin etrafında yapılan tartışmaları, Atatürk ve İsmet İnönü ile ilişkilerini yeniden gündeme taşımıştır. Mareşal'in, 2002 Şubatı'nda Türkçede yayınlanmadan önce Princeton Üniversitesi'nde bir doktora tezine konu olan günlükleri, onun yaşam dilimindeki ilginç ayrıntıların keşfetmek isteyen askeri tarih meraklıları için emsalsiz bir başvuru kaynağı olmakla birlikte; şimdilik 1910-1921 arasındaki 10 yılı ve 1950 yılı 1 Ocak - 2 Nisan aylarındaki yaklaşık 90 günü kapsayan günlükler bulunabilmiştir¹.

Türk tarih yazıcılığında Mareşal Fevzi Çakmak etrafındaki tartışmalar esas olarak iki alanda yoğunlaşmaktadır. İlki; Mareşal'in 1944 Ocak ayında yaş haddi nedeniyle emekliye ayrılmasıyla ilgili olanlardır; diğeri; 10 Nisan 1950'de vefatı üzerine İstanbul'daki inanılmaz cenaze töreninde meydana gelen gösterilerle ilgilidir. İstanbul'da 10-12 Nisan 1950 günlerinde aralıklarla üç gün sürdürülen gösteriler ve olaylı cenaze töreni; 1944-1950 yılları boyunca onun etrafında sürdürülen şiddetli tartışmaların adeta içinden çıkılmaz bir hale getirilmesine neden olmuştur. Mareşal ile ilgili bir kısım literatür incelendiğinde, tarihi gerçeklere aykırı kimi yaklaşımların halk arasında yayıldığı gözlemlenmektedir.

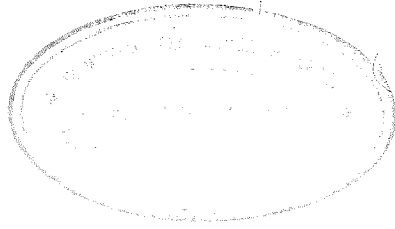
Kemalist Türkiye'nin üç liderinden - sonradan - en fazla tartışılan kahramanı ile ilgili değerlendirmelerden biri, psikolojik bir yaklaşımı da içerdiğinden ayrıca önemlidir. Buna göre; "Mareşal'in Ordu'ya bağlılığının askerlik mesleğine mensup pek çok kişide görülenin ötesinde bir düşkünlük ve 'özdeşlik hissi' derecesinde olduğu şüphe götürmez. O yüzden İnönü'nün kendisini emekliye sevk etmesiyle yaşadığı sarsıntının büyüklüğünü tahmin etmek zor olmasa gerek. Aralıksız 55 yıl giydiği üniformanın üzerinden adeta sökülerek alınmasına duyduğu öfkeyle siyasete savruluşu anlaşılabilir."

¹ Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, İstanbul, YKY, 2002, 2 cilt.

sh. 329-376

Herhalde Mustafa Kemal Atatürk gibi ileri görüş sahibi bir yönetici ve Dr. Reşit Galip gibi bir milli eğitim bakanı olmadığı için, bu bilginlerin çoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Biz de böylece ikinci bir bilgin yağmuru fırsatını kaçırmış olduk.

İSAM 122398

Mareşal Fevzi Çakmak'ın Cenaze Töreni

1950'li yıllarda İstanbul'da yaşayan bir insana, o yılın en önemli olayı ne? diye sorulacak olsa, o kişi hiç kuşkusuz, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreni" karşılığını verecektir. O tarihte üniversitenin son sınıfında okuyan ya da staja başlamış olan üniversiteli arkadaşlar, 10 Nisan 1950 tarihinde vefat eden Mareşal Fevzi Çakmak için, nasıl da kenetlenmişlerdi? Hiç unutamam, o tarihlerde iki ayrı talebe kuruluşu olan Üniversite Talebe Birliği ile Milli Türk Talebe Birliği yöneticileri, bir araya gelmiş ve Mareşal'in cenazesi konusunda birlikte hareket etmeye karar vermiştik. Bizi, böyle bir birleşmeye iten şey neydi?

Çocukluğumuzdan beri, Kurtuluş Savaşı denilince üç kumandanın (Atatürk, İnönü ve Çakmak) adı birlikte anırdı. Resimlerde de üçü bir arada gösterilirdi. Bu savaşta

Çakmak, Fevzi (30734)

163213

TC
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK'IN
ASKERÎ VE SİYASÎ
FAALİYETLERİ
(1876 - 1950)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	163213
Tas. No:	956.08 GÖKİM

Hayrullah GÖK

GENELKURMAY ASKERÎ TARİH VE STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI YAYINLARI

ANKARA
GENELKURMAY BASIM EVİ

1997

MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK HAYATI, ASKERİ VE SİYASİ
FAALİYETLERİ (1876-1950)

Ömer URHAL

Danışman : Doç.Dr.Hayati HAZİR
1997, Sayfa: 231

"Mareşal Fevzi Çakmak Hayatı, Askeri ve Siyasi Faaliyetleri" ismini taşıyan bu çalışma Osmanlı siyasi varlığının sona erdiği o büyük kargaşa yıllarında tipik bir Osmanlı zabıtının hayat hikayesini anafikir kabul ederek, onu devrinin en mühim askeri ve siyasi aktörlerinden birisi haline getiren süreci incelemek maksadına yönelmiştir.

1876 yılında İstanbul Cihangir'de doğan Fevzi Çakmak, Mareşal rütbesiyle Türkiye'de askeri hiyerarşinin en üs basamağında yıllarca kalarak sistem içinde tabii bir denge unsuru olduğu görülmektedir.

Fevzi Paşa bütün rütbelerini cephedeki hizmetlerinin mükafatı olarak kazanmış olması dikkati çeken diğer bir noktadır. 1898 yılında Harp Akademisini bitirdikten sonra Rumeli'ye tayin edilmiş ve burada 14 yıl süreyle kalmış ve Makedonya'da, Çanakkale'de, Kafkasya'da, Filistin'de ve Milli Mücadele yıllarında Anadolu'da hemen hemen her cephede, aynı kuşağa mensup bulunduğu silah arkadaşlarıyla birlikte siyasi varlığı tehlikeye giren bir devlete hizmet etmenin endişesiyle sadece o nesle mahsus bir siyasi-askeri hareketliliğin içine girmiştir.

Fevzi Çakmak Mareşal rütbesine erişene kadar devletin ve ordunun hemen her makamında, Erkan-ı Harbiye Reisliğinde, Hariye Nazırlığında, İstiklal Harbinde ve Milli Müdafaa vekilliğinde, sonra Milli Ordunun Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi olarak İnönü'nde, Sakarya'da Dumlupınar'da ve TBMM ordusunun Genelkurmay Başkanlığı hizmetlerinde bilfiil vazife alması, Mareşal Çakmak'ın kendi neslini temsilde ne derece temsil edici bir örnek olduğunu gösteriyor.

Fevzi Paşa Cumhuriyet idaresinin Genelkurmay Başkanı olarak, Türk Ordusu'nun modern silahlarla donatılması ve güçlenmesi için derin bir inanç ve şuurla çalışmış, inkılap Kanunları ve yeni rejimin esaslarını belirleyen hamlelere karşı ve rejimin yerleşmesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında, onun daima yardımcısı ve destekleyicisi durumunda olmuş ve 12.1.1944'de yaş haddi ile emekliye sevk edilerek askerlik görevinden ayrılmıştır.

Emekli olduktan sonra içinde bulunduğu durum ve şartlar gereğince siyasi hayata atılmış ve 1946 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden bağımsız aday olarak girmiş olan Fevzi Paşa çok partili hayata geçiş sürecinde de kendisine düşen görevi yapmış ve 10.04.1950 tarihinde vefat etmiştir.

THE LIFE OF MARSHAL FEVZI ÇAKMAK AND HIS POLITICAL AND
MILITARY ATTITUDES (1876-1950)

The working called "The life of Marshal Fevzi Çakmak and His Political and Military Attitudes" has been inclining to observe the period which brought him as an important military and political outstanding individual and this working considers the life of an ottoman officer as a main idea in the agitation of the last days of ottoman.

Fevzi Çakmak who was born in 1876 in İstanbul Cihangir, is seen as a natural balance in the system with his marshal rank.

It is considerable that he had won all his ranks during the wars in the front. He was graduated from the war Academy then he was appointed to Rumeli and he had stayed there for 14 years and in Macedonia, Çanakkale, Caucasia, Palestine and in Anatolia in almost every front, he had served to a state which was in danger of losing its presence.

Until his Marshal rank, he was effectively in charge in almost every office of state; in General Staff, Hariye Nazırlığı, The work of independence and in the National Defence the president of National Army's General Staff in İnönü and in Sakarya, Dumlupınar and in TBMM as a General Staff.

Fevzi Paşa as a president of General Staff, he had struggled to strengthen the army and to have modern arms and he had been a supporter of Atatürk and the regime and he had supported the regime to be adopted by the society. The he had retired because of the age limit.

Because of his position after his retirement, he had gone in to politics and in 1946 elections he had been an independent candidate in Democrat Party and in the period of multiparties he had been in charge then he died in 4th.10.1950.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez Özetleri 1990-1998, Konya, 1999. İSAM-DN:75074

cilt: I

Tarih Anabilim Dalı
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Bilim Dalı

Doktora Tezi

Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve birkaç kâtiplerle birlikte çalıştığı masadan ayrılmıştı. Oda, birçok kıymetli şark eşyası ile doluydu. Bunların hepsi İslam dünyasının muhtelif yerlerinden Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen hediyelerdi. Duvarlara asılan nadir antika hatıraların üzerinde altın ve gümüş kıymetli kılıçlar parlıyordu. Bu murassa kılıçlardan biri Latife Hanım'ın oturduğu kanapenin arkasında asılıydı. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'den bir sureyi kapsayan levha vardı.

"Mustafa Kemal Paşa'ya: "Türk kadınlarını kurtarmak, peçelerini kaldırmak ve onları siyasete karıştırmak meselesinde Türk toplumunun tepkisinden ve muhalefetinden endişe edip etmediğini" sordum. Mustafa Kemal Paşa dedi ki:

— "Türk kadınlarının toplum hayatında bir köşeye çekilip kabuğu içine girdiğini zannediyorsanız onları yanlış anlamış olursunuz. Halkımızın yüzde sekseni köylüdür. Bunların arasında kadınlar, erkeklerle beraber yanyana çalışırlar ve erkeğin hayatına tamamen katılırlar. Halkın geri kalanı kasabalarda, İzmir veya İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşarlar. Buralarda kadınların erkeklerden ayrı yaşamaları, bir kötü âdet olan erkeklerin bencilliği yüzündendir. Bütün kadınların hepsi bunun aleyhindedir. Bütün Türk kadınları, erkeklerle tam bir eşitlik ve menfaat ortaklığı dairesinde bulunacakları günü bekliyorlar.

Latife Hanım, eşinin yapacağı bütün resmî seyahatlerde kendisine katılmak niyetindedir..."

ATATÜRK ARASTIRMA

MERKEZİ

DERGİSİ , c. VI / sayı: 16, Kasım 1989,

S. 177 - 206.

0.229

MADDE YAYIN VE DİKTAN
SONRA GELEN BİRİMLERİN

03 ARALIK 1998

MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK

E. Kur. Alb. NUSRET BAYCAN

GİRİŞ

Mareşal Fevzi Çakmak büyük bir asker, Türk ahlâk ve karakterinin seçkin bir siması, sevgi ve şefkatine güvenilen bir komutandı.

Kararlarındaki isabet ve yanılmazlık, görüş ve düşüncelerindeki mantık ve doğruluğa dayanırdı. İnandığı konuların gerekçeleri çok kuvvetliydi.

Her türlü koşullar içinde hiçbir zaman karamsar olmamış, iyimserliğini davranış ve görünüşü ile çevresine de aşılamıştı.

Konuşmaları sade fakat çok güçlü, pürüzsüz ve sürükleyici idi. Eleştirilerini özdeyişleriyle süslerdi.

Çevresiyle ilişkilerinde içtenlik, dürüstlük vardı. Kin tutmazdı.

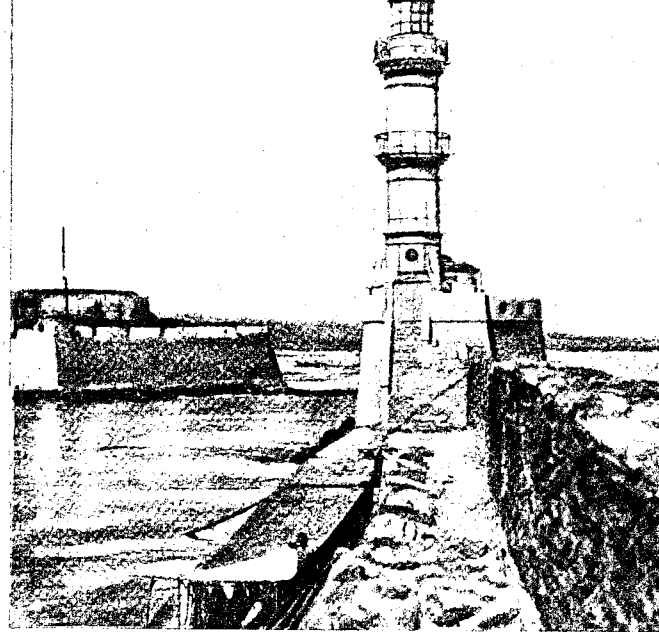
Genç subayların özellikle kurmay subayların yetişmelerine, kişilik kazanmalarına önem verir, bu alanda çeşitli çalışmalar düzenlerdi. Onların bağımsız fikirler kazanmalarını, sorumluluk duygularının yükselmesini sağlamak için çabalarlı.

Yurt savunması ile ilgili konularda fazla titizlik göstermesi, bazı çevrelerce yadırganmıştır. Ama, Balkan ve Birinci Dünya Harplerinde önemli yurt topraklarının elden çıkmasına tanık olmuş, İstiklâl Harbi'nde yurdun dört yanından saldıran düşmanlarla savaşmış bir milletin Genelkurmay Başkanı için bu titizliği fazla görmemek gerekir.

Yaşamı çok sade, yurt sevgisi sonsuzdu. Okumaya çok meraklı olduğundan bürosunda da bu alışkanlığını sürdürürdü. Hastalandığı zamanlarda bile bürosunu terketmez yandaki odada tedavi görür ve görevini sürdürürdü.

Düşünceleri, önlemleri ve uygulamaları karmaşık değildi. Her problemi en basit yoldan, en doğru bir şekilde çözümler ve açıklardı. Otoriterdi; otoritesi korkuya değil, sevgiye dayanırdı.

Atatürk ile karşılıklı sevgi ve saygıları sonsuz ve benzersizdir. Atatürk'ün inkılâp ve ilkelerini yaşamı boyunca bütün gücüyle desteklemiştir.

Hanya limanında
deniz feneri.

MADDE YARIMLANMISINTAN
SONRA GELEN DÖRÜMAN
22 MAYIS 2001

Girit Savaşları sırasında yazılan:

Aşk Şiirleri

Bâd-ı sabâ cânan bizi gördükçe,
İstiğna kılmadan muradı nedir?
Atar gamzelerin karşı durdukca,
Sinemi delmeden muradı nedir?

Der Seyyahi gördük ol bîvefayı,
Vâd ile sürer zevk-u safayı.
Âşık bu denlü edip cefayı,
Âhını almadan muradı nedir?

- Seyyahi -

TÜRKÜ

Şöyle bir civanın bendesi oldum.
Ayın on dördüne benzer cemali.
Yitirdim kendimi bilmem ne oldum?
Dertlilere dermandır hastaya şifa,

Muhabbet arz etti can u gönülden.
Yanıma gelmeğe âr eder elden.
İsmi yâd etsem derun-ı dilden,
Dîvâne gönlümün kalmaz melâli.

Kâtibi'ye şefaât kıla Mustafa.
Doğru, bendesiyim, umarım vefa.

Dertlilere dermandır hastaya şifa,
Leblerinden akan âb-ı zülâli.

- Kâtibi -

TÜRKÜ

Ey sevgilim niçin kaçarsın benden?
Seni seven var mı benden ziyade?
Rûz-u şeb durmaz alırsın âhım,
Âşıkı ağlatma bundan ziyade.

Çok zamandır visaline ermedim,
Bülbül gibi gonca gülün dermedim,
Bu cefayı bir dilberde görmedim,
Var mı bir zalim senden ziyade?

Diyiver muradın, nedir bileyim.
İnsaf eyle, çok ağlattın, güleyim.
Kabul edersen, uğrunda öleyim,
Yoktur bergüzârım candan ziyade.

Hercâsin, gonca güllerin kokulmaz.
Cevr edersin, nice hatır yıkılmaz.
Mustafâ der mah yüzüne bakılmaz,
Âşıkı yakarsın gündün ziyade.

- Mustafa -

Eski Sinop Valisi Salih Kılıç'ın Hâtıraları : 1

Mareşal Fevzi Çakmak Anadolu'ya Nasıl Kaçtı

Yıl 1920.

İstanbul düşman işgali altında. Anadolu' da vatani kurtarmak için girişilen büyük faaliyet devam ediyor. Bu arada İstanbul' daki vatanperverler de Anadolu'ya yardım için ellerinden geldiği kadar çalışıyor. Önemli şahıslar, cephane v.s. bunlar sayesinde Anadolu'ya geçiriliyor, kaçırılıyor. Hâtıraların sahibi Salih Kılıç da asayişle görevli bir subay olmasından faydalanarak memleket dâvasına elinden geldiği kadar yardım edenlerden biri. Aşağıdaki satırlarda, onun Fevzi Çakmak'ı Anadolu'ya nasıl kaçırdığını okuyacaksınız.

MÜTAREKE yıllarında İstanbul'da jandarma subayıydım. Ancak ben müfrezemi bir milis kuvveti haline getirmiş bulunuyordum. İstanbul ile rabitamızı kesmiştim. Nihayet bir gün Harbiye Nazırı Ferik Fevzi Paşa'nın (Mareşal Fevzi Çakmak), Anadolu'ya kaçmak istediğini ve bunun için benimle görüşmeyi arzu ettiğini, Üsküdar Jandarma Kumandanı Binbaşı Remzi Bey bana bildirdi. Bunun ciddi ve hakiki bir müracaat olduğunu temin etti. Gizlice evine gidip kendisiyle

temas etmemi söyledi. Bu arada, harbiye nezaretinde, paşanın şahsına ait iki atının bulunduğunu, bunların Beykoz'a getirilmesini istediğini söyledi. Remzi Bey'le bu atların, Üsküdar pazarında satılmak bahanesiyle Üsküdar'a geçirilmesini kararlaştırdık. Aramızda bir tertip yaparak atları Üsküdar'a geçirdik. At pazarında alel-usul dolaştırıldıktan sonra, ertesi güne kalmak üzere, Üsküdar'da bir hana bıraktık. Atların başında iki seyis er vardı. Ben bir aralık bunların yanına gittim. Beykoz'dan paşanın telefon ettiğini ve atları Beykoz'da birisine satıp parasını aldığını, artık Üsküdar'da satmasına lüzum kalmadığını, hemen Beykoz'a getirilmesini istediğini söyleyerek bu iki atı seyis erlerle beraber Paşabahçe'ye götürdüm, sakladım. 17 nisan 1920 akşam üstü, Beykoz'da çeşmelerin arkasında bir evde oturan paşanın evine giderek kapısını çaldım. Geldiğimi haber alan paşa:

— Gel bakalım Salih Efendi diyerek beni içeriye aldı.

Konuştuk. Atlarımı Paşabahçe'ye getirdiğimi, hareket etmek için her şeyin hazır olduğunu ve müfrezem erlerinin bana tamamiyle bağlı bulunduğunu söyleyerek bunlardan kimsenin haberdar olmasını ve hattâ yaverinin bile duymamasını ken-

030734

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

17 6 TEMMUZ 1993

: Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

T.T.K. Belleteri, c. XL / sayı: 157,

Ocak-1976, s. 81-91.

MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK'IN HATIRALARI VE ATATÜRK

CIHAT AKÇAKAYALIOĞLU

Harp Tarihi Yazarı

Hürriyet Gazetesinde 10 Nisan 1975 günü başlayıp, kırk gün süren rahmetli büyük komutan Mareşal Fevzi Çakmak'ın anıları, muhtemeldir ki, birkaç ağız ve el değiştirdiği için epeyce yanlışları içermektedir.

Bize, aynı zamanda belge ve gerekçelere göre, düşüncelerimizi ve bazı doğru belgeleri sunmayı ödev saydık. Diler ve umarız ki, bu yazımız, Atatürk'e ve eserlerine saygı ile bağlılık yönünden, aynı zamanda gerçekleri yansıtmak bakımından yararlı olsun..

11. 4. 1975 tarihli sayıda, Fevzi Paşa'nın, Mustafa Kemal Paşa'yı Filistin Harekâtı sırasında kurşuna dizilmekten nasıl kurtardığı anlatılmakta, bu paragraf özet durumunda olduğu için bazı sorular yaratmaktadır. Konuyu bir dereceye kadar aydınlığa kavuşturmak amacıyla şunları belirtmek istiyorum:

Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'ni her bakımdan kötü koşullar altında yakalamıştı. Kısaca değineyim ki, Arap İlleri'ndeki cephelerde görevler almış bulunan Mustafa Kemal Paşa, müttefiklerimizin, kendi Ordu ve Ülkemizin elverişsiz, hattâ acıklı durumunu çeşitli raporlarla ilgili Bakanlıklara ve Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya bütün açıklığıyla bildirmişti¹. O, Osmanlı Devletinin devrini tamamladığını, kesin bir yenilgiye doğru gittiğini anlıyor ve Arapların bile Türk Ordusu'nu arkadan hançerlediklerini görüyordu.

Bu gerçekler, Osmanlı Devleti'nin ve o arada Filistin Cephesindeki kuvvetlerimizin bir felâketin eşiğinde olduğunun belirtileriydi.

Ayrıca, Almanların Türkiyedeki hataları da işe karışınca, Mustafa Kemal'in komuta ettiği 7 nci Orduyu da kuruluşunda bulunduran

¹ Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Atatürk'ün tamim, telgraf ve beyannameleri, Cilt IV, 1964, sayfa: 1 (Hükümet ve ordu yetkililerine gönderilen 20. 9. 1917 tarihli önemli bir rapordur).

MARDE YAYINLANMIŞTAN
SONRA SİLEN GÖRÜŞMÄN

03 TEMMUZ 1997

ASKERİ ve SİYASİ YÖNLERİYLE MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK

Derleyen:

Emekli General

Salih POLATKAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	48777
Tasnif No:	923 ÇAK

Önsöz Basım ve Yayıncılık Koll. Şti.
1981

Tarih Haberleri

NE YAPMAK
— İSTİYORUZ? —

TARİH DÜNYASI, bir gaye ile çıkıyor. Bu tek gaye, bugüne kadar gizli kalmış bir çok tarihi hakikatleri, bir çok kıymetleri Türk efkârına arz etmektir. Şunu açıkça itiraf etmek lazımdır ki tarih bahsinde yazılagelmekte olan bir çok yazılar, şimdiye kadar yüzlerce defa tekrar edilen şeylerdir. Halbuki tarihimiz, gizli kalmış harikulâde vak'alarla doludur. Bugün, bir çok tarih kitaplarının bu bakımdan kıymetleri kalmamış, verilen malûmatın yanlış ve noksan olduğu yeni vesikalarla isbat edilmiştir.

TARİH DÜNYASI'na takip edecek olan okuyucularımız, her sayımızda bir çok yeni ve harikulâde vesikalara, enteresan vak'a ve maceralara rastlayacaklar, bu suretle tarihi daha çok sevecek ve daha çok anlayacaklardır.

TARİH DÜNYASI, tarihi resimler bahsinde de okuyucularına şimdiye kadar yapılmamış bir yenilik getirmektedir. Gizli ellerde, müzelerimizde bulunan yerli ve yabancı ressamların tarihimize aid herbiri ayrı kıymette tablolarını en güzel şekilde okuyucularımıza arz etmek için hiç bir fedakârlıktan çekinmiyecek ve bu suretle yerinde bir hizmette bulunacağız.

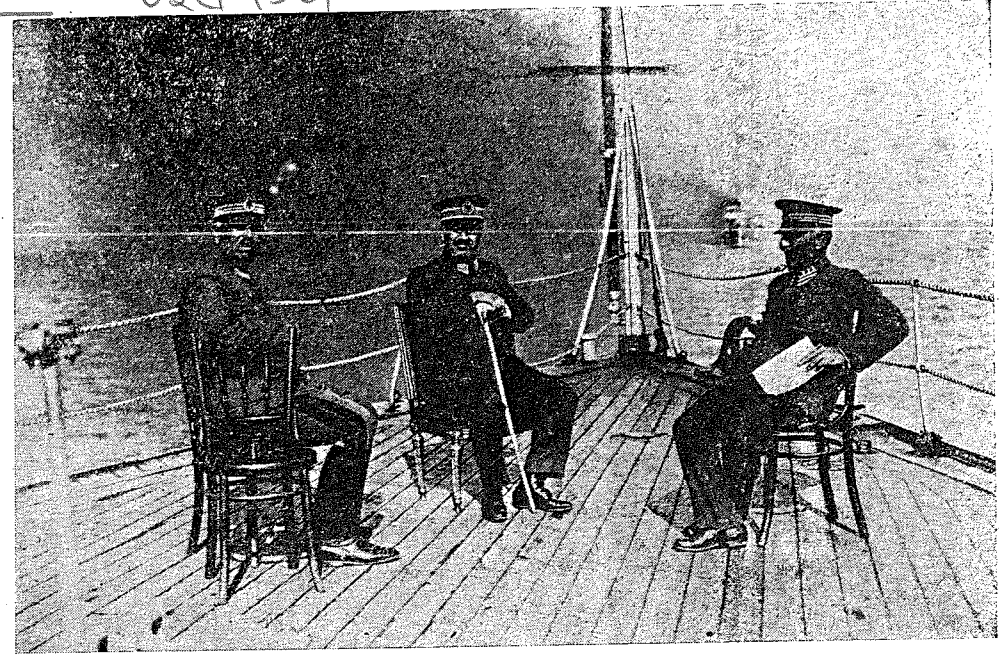
TARİH DÜNYASI'nda her mevzu, tarihte zevki ve ihtisası olan imzalar tarafından yazılacak, bu suretle her bahis, en uygun bir kalemle işlenmiş olacaktır.

Bu bahiste fazla malûmat vermeyi lüzumsuz buluyor, yapmak istediğimizin ancak bir zerrisi olan bu ilk nüshayı teklif edecek olan okuyucularımızın, bizi daha iyi anlayacaklarına inanıyoruz.

TARİH
Dünyası

15 günde bir çıkar

Çıkaranlar: Niyazi Ahmet Banoğlu — İ. Atis ★ Yazı işlerini fiilen idare eden: Niyazi Ahmet Banoğlu ★ İdarehane: İstanbul, Nuruosmaniye cad. No. 57, Şaka Matbaası 3 üncü kat, hususi daire ★ Abone şartları: Seneliği 12, altı aylığı 6 lira, nüshası 50 kuruştur ★ Dizildiği ve basıldığı yer: ŞAKA MATBAASI, İstanbul.

Mareşal Çakmak bir deniz manevrasında Orgeneral Fahreddin Altay ve General Cevad ile

Mareşal Fevzi Çakmak
ve
İslâm dini hakkında mektubu

Milletimizin büyük ve fedakâr evlâdı Mareşal Fevzi Çakmak, 10 Nisan 1950 Pazartesi günü sabah saat 7,25 de hayata gözlerini yummuştur.

Büyük komutan ve kalbi millet ve memleket sevgisi ile dolu eşsiz insan Mareşal Fevzi Çakmak'ın ölümü, bütün yurtda derin ve sonsuz bir teessür uyandırmıştır. Son nefesini Allah'a teslim ederken, başını kible istikametine çevirerek iki defa «Allah, Allah» diyen muhterem ölünün adını saygı ile anarken, onun İslâm ve Hıristiyan dinleri hakkındaki bir mektubunu Tarih Dünyası okuyucularına sunuyoruz. Bu mektub, Mareşal tarafından kızına yazılmıştır.

Pek sevgili kızım,
Muazzezciğim,
Sevimli mektubunu aldım, dikkatle okudum ve seninle hasbihale karar verdim: Dünyayı Allah yaratmış olduğu halde neden insanla Allah arasında manî olacağımı anlıyamıyorum; neden bütün evliyalar dünyayı inkâr ederler?, diyorsun. Zaten Ömer Hayyam gibi İslâm mütefekkirleri şöyle diyor:

Ez menzili küfr ta be din yek nefesest
Ve zi-âlemi şek ta be yekîn yek nefesest
İn yek nefsi aziz ra hoş midaret
Çun hasılı ömrüma hemin yek nefesest
«Yani küfr ile din arası, şek ile yakiyn (ermek) arası bir nefes kadardır. Mademki ömrümüz bir nefesten ibarettir, bu aziz nefesimizi hoş tutmalıyız.» diyor. Esasen İslâm'da dünyadan vazgeçmek yoktur. (Tarik-i dünya) lar hıris-

● Amerikalı bir ilim heyeti Frikyta Hükümdarı Gordius'un adını taşıyan Polatlı civarındaki eski ve tarihi Gordium şehrinde aramalar yapacaktır. Kâhinler bu şehirdeki Müşteri mâbedine ilk girecek adamın münhal olan Frikyta tahtına seçileceğini haber vermişlerdi. Köylü bir çiftçi olan Gordius tesadüfen bu mâbede girdiğinden hükümdarlığı ilân olunmuştu. Oğlu eşek kulaklı Midas tarlada çift sürerken bu haberi aldığı için kağnısını bu mâbede vakfetmiş, okuna da sihirli bir düğüm vurmuştu. Kâhinler, bunu çözenin bütün Asyaya hükümdar olacağını haber vermişlerdi. İki boynuzlu Büyük İskender burasını zaptettiği zaman sihirli düğümü kılıcıyla kesmiş ve bütün Asyaya hükümlerini kabul ettirmişti.

● Hakkâri Vilâyetinin Beyt-üş-Şebâb ilçesinin Elki mahallesinde bir kayanın dibinde kırk bir altınlı eski bir nazarlıkla bir güğüm kapağı bulunmuştur. Altınların Abbâsi hükümdarlarına aid olduğu anlaşılmıştır. Bu arada araştırma kazıları yapılacaktır.

● Londrada bir tramvay müzesi açılmıştır. İlk tramvay arabaları burada teşhir edilecektir.

● Birmanya'da yıldızlardan hüküm çıkaran kâhinler verdikleri bir raporda hükümetin istifa etmesi lüzumunu öne sürmüşlerdir. Bu tavsiyeye uyan hükümet istifa etmiş ve üç bakanın iştirakile 2 Nisanda yeniden kurulmuştur.

Kapak resmimiz: Abdülâzizin Topkapı sarayındaki tablosudur. Arka kapak; gelecek sayımızda birçok orijinal resimlerle süslenmiş olarak okuyacağınız Harem yazısına ait eski bir gravürdür.

(Qilich Arslān) I (r. 485–500/1092–1107), ruler of the Rūm Saljūqs, after the Byzantines persuaded the Saljūq ruler that Çaka Bey was a threat to his position. Others claim that he is the same “Tzachas” who launched an abortive expedition in 489/1096 from Smyrna, and who lost the town when it was recaptured by the Byzantines in 489/1096, though this may have been the son of the first “Tzachas”, with the same name.

BIBLIOGRAPHY

SOURCES

Anna Comnena, *The Alexiad*, trans. E. R. A. Sewter, rev. Peter Frankopan, London 2009; John Zonaras, *Ioannis Zonarae epitomae historiarum libri XIII–XVIII*, ed. Theodor Büttner-Wobst (Bonn 1897), 736–7; *Danışmend-name*, ed. Irene Melikoff, Paris 1960.

STUDIES

Charles M. Brand, The Turkish element in Byzantium, eleventh-twelfth centuries, *Dumbarton Oaks Papers* 43 (1989), 1–25; Jean-Claude Cheynet, *Pouvoir et contestations à Byzance (963–1210)*, Paris 1990; Paul Gautier, Diatribes de Jean l'Oxite contre Alexis Ier Comnène, *Revue des Etudes Byzantines* 28 (1970), 5–55; Paul Gautier, Défection et soumission de la Crète sous Alexis Ier Comnène, *Revue des Etudes Byzantines* 35 (1977), 215–27; Hélène Glykatzī-Ahrweiler, *Byzance et la mer*, Paris 1966; Jonathan Harris, Byzantium and the Crusades (London 2003), 34, 59, 67–8; Akdes Nimet Kurat, *Çaka bey. İzmir ve civarındaki adaların ilk Türk Beyi M.S. 1081–1096*, Ankara 1966; Alexis G. C. Savvides, Ο Σελτζούκος ἐμίρης τῆς Σμύρνης Τζαχάς (Çaka) καὶ οἱ ἐπιδρομὲς τοῦ στα μικρασιατικὰ παράλια, τὰ νησιά τοῦ ανατολικοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, *XXp* 14 (1982), 9–24, and *XXp* 16 (1984), 51–66; Alexis G. C. Savvides, Can we refer to a concerted action among Rapsomates, Caryces and the Emir Tzachas between A.D. 1091 and 1093?, *Byzantion* 70 (2000), 122–34; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyasi Tarih, Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071–1318)*, Istanbul 1971.

ALEX MALLETT

Çakmak, Fevzi

Mustafa Fevzi Çakmak (1292/1876–1950) was a Turkish marshal, statesman, and politician. He was born in Istanbul, into a military family with religious and revolutionary members. Except for one year of schooling in Salonika (Thessaloniki), he received his military education in Istanbul and graduated as a staff captain (Erkan-ı Harp Yüzbaşı, Erkân-ı Harb Yüzbaşı) from the Erkan-ı Harbiye Mektebi (Erkân-ı Harbiyye Mektebi, General Staff Academy) in 1316/1898. He served in the Balkans during his early military career (1316–31/1899–1913) and also belonged to the İttihad ve Terakki Cemiyeti (İttihād ve Teraqqi Cem'iyeti, Committee of Union and Progress) for a while. Çakmak fought in the Balkan Wars (1912–3) and commanded troops at the Dardanelles, in the Caucasus, and in Syria during World War I. He occupied high posts in the Ottoman army and government, including Erkan-ı Harb Reisi (Erkân-ı Harb Re'isi, Chief of General Staff), from December 1918 to May 1919, and Minister of War (February 1920), before he openly joined Mustafa Kemal (Atatürk) in the Turkish War of Independence (1919–23). Çakmak subsequently participated in the crucial stages of the national struggle and the establishment of the Republic of Turkey. In May 1920, he was elected deputy of Kozan (Adana) and Müdafaa-i Milliye Vekaleti (Müdāfa'a-i Milliyye Vekāleti, Minister of National Defence). In January 1921, he became Chief of the General Staff by proxy and İcra Vekilleri Heyeti Reisi (İcrā Vekilleri Hey'eti Re'isi, Head of Council of Ministers). He was promoted to the rank of full general in April 1921, and he became the Chief of General Staff in August 1921. Together with Mustafa Kemal, Çakmak planned and commanded the Büyük